

РОЗДІЛ 3 ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.426

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРИТРИМАННЯ ЯК ЗАСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

SOME CRITERIA DIFFERENTIATION INSTITUT OF RETENTION AS A MEAN OF OBLIGATION SECURING

Заборовський В.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Ужгородського національного університету*

Стойка А.В.,

*студентка юридичного факультету
Ужгородського національного університету*

У статті досліджується правова природа притримання як засобу забезпечення виконання зобов'язань. Робиться висновок про те, що прогалини в українському законодавстві, що випливають під час застосуванні права на притримання, дають можливість судам виносити суперечні рішення. Проаналізувавши судову практику, автор доходить висновку, що законодавча неврегульованість тих чи інших положень може призвести до свавілля суддівської влади, що є порушенням права людини на справедливий суд.

Ключові слова: засоби забезпечення виконання зобов'язань, притримання, зобов'язання, кредитор, боржник.

В статье исследуется правовая природа удержания как вида обеспечения выполнения обязательств. Делаются выводы о том, что пробелы в украинском законодательстве, которые возникают при применении права на удержание, дают возможность судам выносить противоположные решения. Проанализировав судебную практику, автор приходит к выводу, что законодательные неурегулирования тех или иных норм могут привести к произволу судебной власти, что является нарушением прав человека на справедливый суд.

Ключевые слова: способы обеспечения выполнения обязательств, удержание, обязательство, кредитор, должник.

The article is devoted the legal nature of retention as a mean of obligation securing. It is concluded that the flaw of Ukrainian legislation, which arises in using right of retention, the court enacts the opposites of decision. On the base analysis of judicial practice is done by the concluded: that the legislation is not regulated, and this leads to the arbitrariness of judiciary and as a result there is a violation human rights to a fair trial.

Key words: means of obligation securing, retention, obligation, creditor, debtor.

Актуальність теми. Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) передбачає досить ефективні механізми захисту сторін щодо реалізації їх прав і обов'язків. Відповідно до ст. 546 ЦК України виконання зобов'язань може забезпечуватися неустойкою, порукою, гарантією, завдатком, заставою, притриманням. Водночас, варто зазначити, що перелік видів забезпечення зобов'язань не є вичерпним, договором або законом можуть встановлюватись й інші види.

Виокремлюючи притримання як спосіб забезпечення виконання зобов'язань, необхідно звернути увагу на те, що право на нього може виникати безпосередньо на підставі закону. На нашу думку, саме через таку свою особливість інститут притримання потребує більш детального розгляду, оскільки під час безпосереднього його застосування без попередньої домовленості сторін про це, неврегульованість цього інституту може призвести до численних судових спорів.

Аналіз наукових публікацій. Притримання як засіб забезпечення виконання зобов'язання досліджували такі українські науковці, як Т. Боднар, Т. Карнаух, О. Кот, А. Кузнецов, Н. Кузнецова, О. Сербуль і ін. У працях цих авторів наведено загальну характеристику притримання як нового засобу забезпечення виконання зобов'язань, визначено умови його виникнення, права й обов'язки сторін правовідношення, підкреслено відмінності притримання від застави, як схожих речових засобів забезпечення виконання зобов'язань.

Метою статті є дослідження умов застосування притримання як виду забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань, зокрема, на підставі аналізу судової практики.

Відповідно до поставленої мети визначені основні завдання: дослідити поняття та правову природу притримання як засобу забезпечення виконання зобов'язань; визначити особливості застосування притримання в цивільних правовідносинах; проана-

лізувати найбільш розширені рішення судів щодо застосування цього інституту.

Виклад основного матеріалу. Розвиток ринкової економіки, стрімке збільшення кількості правочинів, нагальна потреба в підвищенні захисту інтересів учасників цивільного обороту загострили потребу забезпечення належного виконання зобов'язань. Вдосконаленню інституту забезпечення виконання зобов'язань приділяється значна увага, про що, зокрема, свідчить розширення переліку видів забезпечення у ЦК України та доповнення їх таким новим видом як притримання [1, с. 136].

Право притримання передбачається у ст. 594–597, ст. 856, ч. 2 ст. 874, ч. 4 ст. 916, ст. 1019 ЦК України. До відносин із забезпечення виконання зобов'язань учасників господарських відносин також застосовуються відповідні норми ЦК України (абз. 2 ч. 1 ст. 199 Господарського кодексу України). Водночас, варто зазначити, що відсутність спеціальної норми, що передбачає право притримання речі, не означає неможливість для кредитора використати цей вид забезпечення виконання зобов'язання [2, с. 100].

Перш ніж розкрити сутність притримання як засобу забезпечення виконання зобов'язань, варто звернути увагу на те, що юридична конструкція інституту притримання склалася ще в римському праві (*jus retentionis*), де під ним розумілася можливість боржника у певних випадках «затримуватись» із виконанням свого зобов'язання з причин, незалежних від його дійсності. Саме право вимоги, заради якого «затримувалось» виконання зобов'язання, не було позовним, а тому – право притримання вбачалось єдиним способом захисту права кредитора, порушеного з боку боржника [3, с. 110].

В українському законодавстві право притримання вперше було запроваджено ЦК УРСР 1963 р., де відповідно до ч. 3 ст. 216 боржник був вправі затримати виконання зобов'язання, якщо кредитор відмовився повернути борговий документ чи видати розписку [4]. Однак тут притримання розглядалося скоріше як самозахист своїх прав. Інститут притримання в сучасному його розумінні (саме як спосіб забезпечення виконання зобов'язань) з'явився тільки у 2004 р. – із прийняттям чинного на сьогодні Цивільного кодексу України.

Для з'ясування правової природи будь-якого правового інституту необхідний аналіз його нормативного регулювання. Загальні засади права притримання закріплені, передусім у § 7 «Притримання» Гл. 49 «Забезпечення виконання зобов'язання» ЦК України, де законодавець визначив тільки загальні положення застосування права на притримання.

Крім загальних засад, які надають право кредитору на притримання речі боржника до виконання останнім своїх обов'язків перед ним, у законодавстві України закріплена також низка окремих (спеціальних) підстав застосування притримання як способу забезпечення виконання зобов'язань. Наприклад: право підрядника притримати результат роботи, а також устаткування, залишок невикористаного матеріалу та інше майно замовника, що є у підрядника,

якщо замовник не сплатив встановленої ціни роботи або іншої суми, належної підрядникові з огляду на виконання договору підряду (ст. 856 ЦК України); право підрядника на притримання у випадку не з'явлення замовника за результатами робіт (ч. 2 ст. 874 ЦК України); право перевізника притримати вантаж для забезпечення внесення проїзної плати (ч. 4 ст. 916 ЦК України); комісіонер має право для забезпечення своїх вимог за договором комісії притримати річ, яка має бути передана комітентові (ч. 1 ст. 1019 ЦК України); право експедитора притримати вантаж, що знаходиться в його володінні, до моменту сплати коштів експедитору і відшкодування витрат, здійснених ним в інтересах клієнта, або до моменту іншого забезпечення виконання клієнтом його зобов'язань у частині сплати експедитору та відшкодування вказаних витрат, якщо інше не встановлено договором транспортного експедирування (ст. 10 Закону України «Про транспортно-експедиторську діяльність» [5]); перевізник може не видавати вантаж до сплати сум або надання забезпечення, зазначених у ч. 1 цієї статті (ст. 163 Кодексу торговельного мореплавства України).

Однак, слід зазначити, що ні загальні положення права на притримання, ні спеціальні норми не розкривають особливості прав та обов'язків учасників вже нового правовідношення, що виникло між ними при безпосередньому застосування права притримання. Таке регулювання здійснюється за допомогою судової практики, саме аналіз якої ми розглядатимемо нижче.

Відповідно до ст. 594 ЦК України, притримання – це право кредитора, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі або відшкодування кредитором пов'язаних з нею витрат та інших збитків, він має право притримати її у себе до виконання боржником зобов'язання.

Для виникнення у кредитора права притримання необхідна одночасна наявність таких умов: 1) притримання можливе лише щодо чужої речі, тобто речі, на яку право власності належить іншій особі, а не кредитору; 2) кредитор має володіти річчю на законній підставі; 3) кредитор має право притримувати річ боржника, якщо інше не встановлено домовленістю сторін у договорі; 4) існує дійсне прострочене зобов'язання боржника перед кредитором, який притримує річ боржника [6, с. 34].

Проаналізувавши загальні засади інституту притримання, вважаємо за необхідне з'ясувати функції та умови притримання як необхідні ознаки для визначення правової природи даного інституту в цілому. Отже, функції права притримання зводяться до вирішення наступних завдань:

1. Забезпечення та стимулювання належного виконання боржником відповідного грошового зобов'язання.

2. Компенсація грошових вимог кредитора з вартості притриманої речі [7, с. 115].

Притримання цілком обґрунтовано віднесено до засобів забезпечення виконання зобов'язань,

оскільки основною метою застосування притримання є забезпечення вимог кредитора та можливість їх задоволення за рахунок речі, яку притримує кредитор [2, с. 104].

Притримання має свої особливості. Зокрема, М. Панченко зауважує, що притримання допускається лише після вчинення правопорушення [6, с. 34]. Таким чином, загроза є неналежною підставою притримання, належним чином воно буде використано лише з моменту правопорушення.

Також відповідно до ст. 594 ЦК України право на притримання виникає за одночасного існуванні таких умов:

1. Наявність певного договору між сторонами, за яким одна сторона (кредитор) зобов'язана вчинити певні дії і в результаті передати визначену річ іншій стороні (боржнику) або третій особі, а боржник, у свою чергу, зобов'язаний сплатити вартість цієї речі або відшкодувати інші витрати, понесені кредитором. Таким договором може бути, наприклад, договір зберігання, договір комісії, договір перевезення, договір підряду, а також деякі інші, що передбачають на певному етапі володіння річчю стороною, яка не є власником цієї речі. Таким чином, щоб скористатися правом притримання, кредитор повинен володіти річчю правомірно.

Що розуміється під правомірним володінням? Положення, які регламентують право володіння чужим майном, містяться у Гл. 31 ЦК України, де встановлено, що володільцем чужого майна є особа, яка фактично тримає його в себе. Фактичне володіння майном вважається правомірним, якщо інше не впливає із закону або не встановлено рішенням суду [8, с. 141].

У випадках, коли кредитор вирішив скористатися правом притримання, то чи необхідно дотримуватися письмового оформлення такого права, якщо воно прямо передбачено в законі? З цього приводу існує судова практика, яка вказує на особливості правомірного застосування права притримання як засобу забезпечення виконання зобов'язань. Зокрема, Вищий господарський суд України (далі – ВГСУ) у справах № 17/153 від 10 січня 2011 р. [9], та № 19/46 від 19 травня 2010 року [10], вказує, що якщо законом не передбачено такого виду забезпечення виконання зобов'язання як притримання, то воно є неправомірним. А господарський суд Волинської області у справі № 5004/1503/11 від 13 жовтня 2011 року зазначив, що особливістю притримання як способу забезпечення виконання зобов'язань є те, що кредитору надане право притримання безпосередньо законом, і для його реалізації не потрібно домовленості боржника та кредитора [11].

Однак ВГСУ у справі № 918/150/15 від 23 червня 2015 року спростовує помилкові твердження про встановлення безпосередньо законом притримання як засобу забезпечення виконання зобов'язань та нібито обумовлене цим звільнення сторін від дотримання письмової форми притримання [12]. На необхідність додержання письмової форми правочину під час застосуванні притримання як способу

забезпечення виконання зобов'язання також вказує ВГСУ у справі № 3/115–09 від 19 січня 2011 р. [13].

Вирішуючи питання щодо письмової форми притримання, а також аналізуючи різні позиції судів, ми погоджуємося з думкою ВГСУ у вищевказаній справі № 918/150/15, оскільки Суд у своєму рішенні правильно посилається на норми ст. 594 ЦК України та інші норми § 7 Гл. 49 ЦК України (Притримання), які не містять винятків щодо застосування письмової форми до правочину про забезпечення виконання зобов'язання шляхом притримання, зокрема і якщо це право прямо передбачено в законі.

Отже, виходячи із вищевказаного, можемо зауважити, що навіть така особливість притримання, що виокремлює його серед інших засобів забезпечення виконання зобов'язань, як встановлення його безпосередньо законом, не звільняє сторони від застосування письмового оформлення такого правочину. У протилежному ж випадку кредитор сам стає боржником щодо первісного боржника, через що останній має право на звернення до суду з позовом про витребування майна із чужого незаконного володіння в порядку, передбаченому ст. 387 ЦК України, а також застосування наслідків до безпідставно набутого майна (ст. 1212 ЦК України).

2. Наявність предмета притримання – речі, що належить боржникові, і яку кредитор повинен передати йому або вказаній ним особі. Предметом притримання, як уже зазначалося, є річ. Згідно зі ст. 179 ЦК України – річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки, зокрема, гроші та цінні папери, інше майно [8, с. 142].

Розглядаючи предмет притримання, необхідно зауважити, чи всі об'єкти цивільного права можуть застосовуватися як притримувана річ. Деякі науковці (зокрема, О. Дзера) вважають, що не всі речі можуть бути предметом притримання. Наприклад, це стосується нерухомих речей як предмет притримання. Виходячи зі ст. 182 ЦК України, правочини із землею та іншим нерухомим майном підлягають обов'язковій державній реєстрації, процедура якої щодо права притримання у законодавстві України не передбачена [14, с. 159]. С. Сарбаш же вказує, що будь-які речі, зокрема й грошові кошти, можуть бути предметом притримання [15, с. 110]. І, хоча ст. 594 ЦК України не містить обмежень щодо предмета притримання, застосування деяких видів речей в якості останнього є оспорюваним.

Для вирішення цих завдань ми розглянули судову практику.

У постанові по справі № 11/194/09 від 02 серпня 2010 року ВГСУ зазначив, що об'єктами притримання можуть бути лише речі. Термін «річ», використаний в ч. 1 ст. 594 ЦК України, необхідно тлумачити буквально. Притримання за жодних обставин не можна застосовувати щодо майнових прав, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності та нематеріальних благ, які згідно із ст. 177 ЦК України є об'єктами цивільних прав. Суд також вказав на неможливість використання як предмета притримання

поліса ОСЦПВ, оскільки він не є річчю, а є документом, який неможливо продати, тобто ним неможливо задовольнити грошові вимоги кредитора [16].

Виходячи із системного аналізу Гл. 13 «Гроші. Майно» ЦК України, а також § 7 Гл. 49 «Притримання», виникає сумнів про застосування як предмета притримання грошових коштів, які є засобами платежу за договором. З цього приводу висловлюється ВГСУ по справі № 910/5878/15-г від 13 жовтня 2015 року, який вказує що норми положення ст. 594–597 ЦК України не стосуються притримання грошових коштів як засобів платежу з оплати за отриманий товар [17].

Таким чином, на підставі даних, отриманих внаслідок аналізу судової практики та норм закону, вважаємо за необхідне підкреслити, що майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також грошові кошти як засіб платежу не можуть вважатися річчю, а отже, і не можуть бути застосовані як предмет притримання відповідно до ст. 594 ЦК України.

Розглядаючи притримання як спосіб забезпечення виконання зобов'язань, звертаємо увагу на ознаки цього правового інституту, якими є: а) похідний характер. Воно може виникнути тоді, коли існує зобов'язання і це зобов'язання боржником не виконується; б) неділимість предмета притримання. Кредитор має право притримувати всю річ (все майно, яке підлягає передачі). Проте, враховуючи, що притримання майна є правом, а не обов'язком кредитора, допустимою є передача частини речей боржнику чи вказаній ним особі з одночасним притриманням іншої частини майна; в) незамінність предмета притримання. Право притримання у певних випадках поширюється на майно, яке перебуває у кредитора (а не на те, яке передається йому з метою забезпечення виконання зобов'язання) [18, с. 189].

ЦК України передбачає, що єдиною підставою виникнення права притримання є невиконання боржником у строк зобов'язання: 1) щодо оплати речі; 2) щодо відшкодування кредитором пов'язаних з річчю витрат та інших збитків; 3) щодо інших вимог кредитора. У науці цивільного права постає дилема щодо можливості застосування права притримання у разі несплати боржником речі, яка притримується, чи щодо будь-яких зобов'язань цього боржника перед кредитором.

У постанові в справі № 21/66–10 від 25 листопада 2010 року ВГСУ зазначив неправомірність притримання речі, зважаючи на те, що прострочення заборгованості боржника перед кредитором було попередній речі, а не по притримуваній [19].

Протилежною є позиція ВГСУ у справі № 55/60–10 від 11 листопада 2010 року [20], де зазначено, що в розумінні ст. 594 ЦК України кредитор має право на притримання речі боржника як у разі невиконання ним у строк зобов'язання, щодо оплати цієї речі, так і у разі наявності боргу, який не пов'язаний з оплатою речі та відшкодування витрат на неї. Суд зазначає, що право на притримання має будь-який кредитор, який правомірно володіє річчю, за будь-якими зобов'язаннями боржника щодо нього.

З одного боку, виходячи з аналізу ч. 1 ст. 594, можна зробити висновок, що використання права притримання можливе лише щодо речі, яку кредитор має передати боржнику (зокрема, разом з витратами та збитками, які поніс кредитор щодо такої речі). Дослівно кажучи, право притримання може використовуватися лише в договірному зобов'язанні, яке виникло між кредитором і боржником щодо речі, яка стає предметом притримання. Водночас, положенням ч. 2 ст. 594 встановлено, що притриманням речі можуть забезпечуватися інші вимоги кредитора, якщо інше не встановлено договором або законом.

Підкреслюючи позицію ВГСУ у справі № 21/66–10 [20], припускаємо, що український законодавець все ж дає широкі можливості для використання права притримання.

Наприклад, Л. Ляшевська також зазначає, що притримання піддається несправедливим обмеженням сфери використання, що є наслідком неоднозначності нормативних положень [21, с. 123]. Вона вказує на те, що сфера використання притримання не обмежується договірними зобов'язаннями.

На нашу думку, таке твердження має право на існування, оскільки законодавець закріпив у ЦК України право притримання для використання його одним суб'єктом (кредитором) в тому разі, коли його права в іншому зобов'язанні порушуються іншим суб'єктом (боржником). Це може бути як договірне зобов'язання між кредитором та боржником, так і позадоговірне – деліктне зобов'язання між цими особами. Оскільки, виходячи із положень ЦК України, основна умова використання інституту притримання є наявність невиконаного зобов'язання боржника перед кредитором, який на правомірній підставі володіє річчю, яка належить боржнику на праві власності.

Основна мета притримання – стимулювання боржника до виконання ним свого зобов'язання, а у випадку його порушення – захист прав кредитора. З огляду на це, виправданим є положення ч. 1 ст. 596 ЦК України, відповідно до якої до кредитора, який притримує у себе річ боржника, не переходить право власності на неї [3, с. 112].

В. Слома зазначає, що оскільки притримання належить до односторонніх правочинів, то його суб'єктом є кредитор або його законний представник, які наділені певним обсягом прав і обов'язків. До прав кредитора належать:

1. Право притримувати річ.

2. Право на отримання задоволення із вартості речі відповідно до ст. 591 ЦК України.

На кредитора відповідно до ст. 595 ЦК України покладаються наступні обов'язки:

1. негайно повідомити боржника про притримання речі.

2. Відповідає за втрату, псування або пошкодження речі, яку він притримує в себе, якщо втрата, псування або пошкодження сталися з його вини.

3. Не має права користуватися річчю, яку він притримує у себе [3, с. 111].

Проаналізуємо більш детально ці положення.

1. Право притримувати річ. Як уже зазначалося, таке право виникає у кредитора як на підставі договору між сторонами, так і на підставі закону.

2. Право на отримання задоволення із вартості речі відповідно до ст. 591 ЦК України. Тут постає питання, в який момент кредитор має право реалізувати притриману йому річ? Д. Соколянський з цього приводу вказує на Закон України «Про заставу» та про звернення стягнення на предмет застави за судовим рішенням [22, с. 220]. Однак автор не врахував того, що згідно зі ст. 596 ЦК України кредитор не є власником притриманої речі і може не мати правостановлюючих документів на предмет притримання. Окрім того, ч. 3 ст. 591, перешкоджає відновленню прав кредитора, адже відповідно до цього положення, якщо реалізація речі не відбулася відповідно до ст. 591 ЦК України, то необхідним є отримання згоди боржника для задоволення вимог кредитора за рахунок цієї речі. На нашу думку, було б доречним запровадження окремої процедури реалізації прав кредитора безпосередньо із засобів забезпечення виконання зобов'язань, зокрема і з права притримання.

Детального тлумачення потребують також і обов'язки кредитора, які виникають при застосуванні права на притримання, оскільки на практиці, за відсутності детального врегулювання такого права, особа, яка притримує річ чи то через незнання, чи то через недобросовісність, не виконує їх, що, у свою чергу, може призвести до порушення інтересів іншої сторони (особи, річ якої притримується).

Що ж до цього питання, то судова практика, перш за все, наголошує на обов'язку кредитора негайно повідомити боржника про притримання речі. Тут «негайне повідомлення» виступає як оціночна категорія, яка вирішується на розгляд суду. Але все ж у постанові в справі № 21/66–10 від 25 листопада 2010 року ВГСУ зазначив недодержання умов ст. 595 ЦК України щодо негайного повідомлення боржника про утримання у себе речі. Розглядаючи матеріали справи, суд також вказав на те, що повідомлення боржника про факт притримання його речі має бути оформлене окремим документом [19].

На необхідності належного та негайного повідомлення про притримання речі зазначає також і ВГСУ у постанові в справі № 904/7844/14 від 29 квітня 2015 року. Так, суд дійшов висновку, що повідомлення кредитором про застосування притримання є порушенням прав на володіння майном, яке гарантоване ст. 41 Конституції України [23]. Такої ж позиції дотримується ВГСУ в рішенні у справі № 5004/1503/11 від 29 квітня 2015 року [11].

Кредитор несе відповідальність за втрату, псування або пошкодження речі, яку він притримує в себе, якщо втрата, псування або пошкодження сталися з його вини. Йому також забороняється користуватися річчю, яку він притримує у себе. З цього приводу С. Сарбаш вказує, що здійснюючи притримання речі, кредитор може своїми діями завдати шкоди боржникові. За наявності одночасно трьох умов він не буде нести відповідальності за завдану шкоду:

1. Той, хто забезпечує зобов'язання таким способом, повинен бути безумовним володільцем того права, яке ним захищається.

2. Спосіб захисту повинен бути співрозмірним порушенню.

3. Спосіб захисту не може виходити за межі дій, необхідних для його застосування [21, с. 110–111].

У сучасному світі чималий обіг цивільно-правових відносин як договірних, так і позадоговірних. І з огляду на це, може виникнути ситуація, коли внаслідок притримання речі одним кредитором у боржника виникає зобов'язання (прострочення зобов'язання) перед зовсім іншою особою. На нашу думку, виходом із такої ситуації може бути внесення до ЦК України строку існування у кредитора права на притримання, а саме: строк від часу отримання речі кредитором у володіння до її реалізації (до задоволення своїх вимог із вартості цієї речі). До того ж, таке доповнення значно б зменшило завантаженість судів.

За безпосереднього застосування права притримання сторони можуть зіткнутися і з низкою інших, не встановлених законом проблем. Наприклад, як бути, якщо притримувана річ приносить доходи її володільцю, які вже істотно перевищили вартість простроченого зобов'язання її власника. Тоді такі правовідносини можуть перетворитися на недоговірні, а саме – набуття, збереження майна без достатньої правової підстави. Можлива й інша ситуація, за якої річ, що притримується кредитором, має значно більшу цінність, аніж зобов'язання боржника. В останньому випадку, Л. Ляшевська пропонує встановити різницю у вартості між зобов'язанням боржника та притримуваною річчю 10% [21, с. 211]. Можна погодитися, що у вищезазначених випадках може дійти до зарахування зустрічних вимог (ст. 601 ЦК України), тобто коли доходи від речі повністю задовольняють вимоги кредитора. Однак, на нашу думку, законодавцю необхідно встановити певні межі в застосуванні права на притримання, щоб у таких випадках кредитор сам не став боржником.

Вказане дає нам можливість погодитись із твердженням О. Сербуль, що в українському законодавстві ще виникатиме багато питань під час застосування притримання, оскільки його головною особливістю є закріплене законом право кредитора не виконувати умови договору у відповідь, не передавати боржнику річ, яка має бути надана останньому за договором. Притримання – це правомірне непередавання кредитором речі, що належить боржникові, але воно є правомірним тільки за наявності відповідних умов. У протилежному випадку, притримання перетворюється на незаконне володіння з усіма відповідними наслідками [24, с. 92].

Висновки. Розглядаючи притримання, можна знайти багато прогалин під час його безпосереднього застосування, що, у свою чергу, призводить до численних судових позовів. Судова практика дещо розширює ті положення, що визначені законом. І тільки це дає змогу уникнути тих конфліктних ситуацій, які настають під час застосування притримання саме як засобу забезпечення виконання зобов'язань,

і які можуть настати як для власника речі, так і для самого притримувача.

Аналізуючи судову практику, ми дійшли висновків, що навіть під час встановленні притримання безпосередньо законом, недотримання письмової форми такого правочину може потягти за собою невігідні наслідки для кредитора. Це ж стосується і його обов'язку щодо негайного повідомлення власника речі про факт притримання.

Підкреслюючи позицію ВГСУ у справі № 21/66–10, припускаємо, що український законодавець все ж дає широкі можливості для використання права притримання. Однак навіть при цьому деякі об'єкти цивільних прав не можуть бути застосовані як предмет притримання відповідно до ст. 594 ЦК України.

Також враховуючи речово-правовий характер відносин, що склалися між сторонами внаслідок застосування інституту притримання, вважаємо, що законодавцю необхідно встановити певні межі у без-

посередньому здійсненні права на притримання, а також строк дії права притримання (строк від початку володіння речі кредитором до задоволення своїх вимог за рахунок притримуваної речі), щоб за наявності певних обставин, зумовлених самим характером інституту притримання, кредитор сам не став боржником. На нашу думку, доцільно було б також впровадити окремо процедуру реалізації об'єкта притримання. Такі запровадження значно зменшили б завантаженість судів, і що найголовніше – прийняття судами суперечних рішень.

Вдаючись в саму суть поняття «притримання», можна виявити прогалини, які не вирішує а ні закон, а ні судова практика. Такі прогалини потрібно встановити на законодавчому рівні, адже, як показує практика, суди в тих чи інших рішеннях можуть по-різному тлумачити застосування інституту притримання. А це так чи інакше може призвести до свавілля суддівської влади, що, у свою чергу, є порушенням права людини на справедливий суд.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Карнаух Т. Застосування притримання для забезпечення виконання окремих видів зобов'язань / Т. Карнаух // Бухгалтерія. – 2004. – № 44. – С. 136.
2. Гончаренко В. Притримання як спосіб самозахисту цивільних прав / В. Гончаренко // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – № 42. – С. 99–104.
3. Слома В. Притримання як вид забезпечення виконання зобов'язання / В. Слома // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право. – 2009. – Вип. 6. – С. 109–112.
4. Цивільний кодекс Української РСР від 18.07.1963 № 1540–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1540-06>.
5. Про транспортно-експедиторську діяльність: Закон України від 1 червня 2004 р. № 1955–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 52. – Ст. 562.
6. Панченко М. Форми самозахисту приватної власності у цивільному праві України / М. Панченко // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 1. – С. 31–34.
7. Шість надійних способів захисту в договірних відносинах: неустойка, порука, гарантія, завдаток, застава, притримання / С. Крилов, С. Новіков, А. Риндя, Л. Солошенко. – Х.: Фактор, 2007. – 176 с.
8. Абляпітова Н. Особливості застосування права притримання на сучасному етапі розвитку законодавства України / Н. Абляпітова // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2008. – Вип. 6(74). – С. 139–147.
9. Постанова Вищого господарського суду України від 10 січня 2011 року (справа № 17/153) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/13651246>.
10. Постанова Вищого господарського суду України від 19 травня 2010 року (справа № 19/46) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/9564467>.
11. Постанова господарського суду Волинської області від 13 жовтня 2011 року (справа № 5004/1503/11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21207477>.
12. Постанова Вищого господарського суду України від 23 червня 2015 року (справа № 918/150/15) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45549401>.
13. Постанова Вищого господарського суду України від 19 січня 2011 року (справа № 3/115–09) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/13669442>.
14. Цивільне право України (особлива частина) / О. Дзера, Н. Кузнецова. – К.: Юрінком Інтер, 2017. – 1176 с.
15. Сарбаш С. Способы обеспечения исполнения обязательств / С. Сарбаш // Хозяйство и право. – 1995. – № 1. – С. 110–117.
16. Постанова Вищого господарського суду України від 02 серпня 2010 року (справа № 11/194/09) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/10687700>.
17. Постанова Вищого господарського суду України від 13 жовтня 2015 року (справа № 910/5878/15–г) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52797563>.
18. Гонгало Б. Учение об обеспечении обязательств: вопросы теории и практики / Б. Гонгало. – М.: Статут, 2002. – 222 с.
19. Постанова Вищого господарського суду України від 25 листопада 2010 року (справа № 21/66–10) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/12851073>.
20. Постанова Вищого господарського суду України від 11 листопада 2010 року (справа № 55/60–10) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/12851073>.
21. Ляшевська Л. Відшкодування шкоди, завданої особою у разі здійснення нею права на самозахист: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Л. Ляшевська. – Харків, 2016. – 211 с.
22. Соколянський Д. Особливості виконання договору притримання при зверненні стягнення на притриману річ / Д. Соколянський // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – Вип. 33. – С. 218–222.
23. Постанова Вищого господарського суду України від 29 квітня 2015 року (справа № 904/7844/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43961820>.
24. Сербуль О. Притримання: правомірне володіння або порушення зобов'язання за договором? / О. Сербуль // Юридичний журнал. – 2004. – № 5. – С. 90–92.